

IJTIMOYIY PROFILAKTIKA: HUQUQIY TARG'IBOT VA MAHALLADA SAMARALI AMALIYOTNI TAMINLAYDI

G'aniyev Farrux Taxirjanovich

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi Huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyati kafedrasida katta o'qituvchisi Toshkent, 100197,

O'zbekiston, e-mail: fargan77@bk.ru

orcid.org/0009-0005-2423-050X

G'aniyeva Gulandon Ibragimovna

Namangan davlat universitetining Psixologiya (faoliyat turlari bo'yicha) yo'nalishi 2-kurs magistranti

Rayimqulov Nodir Husniddin o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi Huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyati ixtisosligi bo'yicha tahsil olayotgan 3-o'quv kursi 312-guruh kursanti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14243531>

ARTICLE INFO

Received: 19 th November 2024

Accepted: 20th November 2024

Published: 29th November 2024

KEYWORDS

ijtimoiy profilaktika, huquqiy targ'ibot, mahalla raisi, profilaktika inspektori, ijtimoiy xavfsizlik, ijtimoiy moslashtirish, huquqbuzarliklarning oldini olish, jamiyat, ijtimoiy muammolar, xavf-xatar

ABSTRACT

Mazkur maqolada ijtimoiy profilaktikaning huquqiy targ'ibot va amaliyotdagi o'rni, uning samarali amalga oshirilishi uchun zarur bo'lgan shaxslar va tizimlar haqida batafsil tushuntiriladi. Ijtimoiy profilaktika tizimi, asosan, jamiyatda huquqbuzarliklarning oldini olish, ijtimoiy xavfsizlikni ta'minlash, shuningdek, ijtimoiy va huquqiy muammolarni hal qilishga qaratilgan chora-tadbirlar majmui sifatida ko'rib chiqiladi. Mahalla raislari, profilaktika inspektorlari, hokim yordamchilari, xotin-qizlar faoli va yoshlar etakchisi kabi mas'ul shaxslarning o'zaro hamkorligi va individual yondashuv asosida amalga oshiriladigan profilaktik ishlar natijasida jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga erishish mumkin. Maqolada ijtimoiy profilaktikaning ob'ektlari, ularni aniqlash va ishlov berish jarayonlari, shuningdek, ijtimoiy moslashtirish dasturlari haqida so'z boradi. Shu bilan birga, tizimning samaradorligini oshirish va jamiyatdagi xavfsizlikni mustahkamlash uchun zarur bo'lgan chora-tadbirlar ham muhokama qilinadi.

Kirish : Bugungi kunda jamiyatda huquqni himoya qilish va huquqbuzarliklarning oldini olish, ijtimoiy xavfsizlikni ta'minlash muhim ahamiyatga ega. Jamiyatda sodir bo'layotgan ijtimoiy va huquqiy muammolarni bartaraf etishda ijtimoiy profilaktika tizimi o'zining ahamiyatini kundan-kunga orttirib bormoqda. Mahallalar, shuningdek, huquqni ijro etuvchi organlar tomonidan amalga oshirilayotgan ijtimoiy profilaktika faoliyati, aholining ijtimoiy muammolarini hal qilish va huquqiy xabardorligini oshirishda muhim vosita hisoblanadi. Ijtimoiy profilaktika, asosan, jamiyatdagi ijtimoiy xavf-xatarlarni oldini olish va ijtimoiy muhitda barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan amaliyotdir. Bunda, huquqbuzarliklarning oldini olish, salbiy xulq-atvorlarni kamaytirish, aholining ijtimoiy moslashuvini yaxshilash va jamiyatdagi turli guruhlarini himoya qilish maqsadlari kuzlanadi. "Obod va xavfsiz mahalla" tamoyili asosida amalga oshiriladigan bu jarayon, mahalla raislari, profilaktika inspektorlari, hokim yordamchilari, xotin-qizlar faoli va yoshlar etakchisi kabi mas'ul shaxslarning o'zaro hamkorligini talab etadi.

Asosiy qism:

Ijtimoiy profilaktika, eng avvalo, jamiyatda huquqbuzarliklarning oldini olishga qaratilgan faoliyatdir. Buning uchun, jamiyatda xavf ostida bo'lgan shaxslar aniqlanib, ularga huquqiy yordam va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash ko'rsatiladi. Profilaktik ishlar, shuningdek, ijtimoiy-iqtisodiy muammolarga duchor bo'lgan shaxslar bilan ishlash, ularning xulq-atvorini o'zgartirish va ularni ijtimoiy hayotga muvaffaqiyatli moslashtirishga qaratilgan. Jamiyatda huquqiy va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda bunday ishlarning ahamiyati juda katta.

Ijtimoiy profilaktika faqatgina huquqbuzarliklarning oldini olishdan iborat bo'lmay, balki shaxslarni sog'lom ijtimoiy hayotga qaytarish, ularning mehnatga layoqatini tiklash, o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish, shuningdek, jamiyatda muammolarni hal etishning samarali yo'lini ko'rsatadi. Shunday qilib, ijtimoiy profilaktika tizimi jamiyatda ijtimoiy adolatni ta'minlash va huquqiy xavfsizlikni mustahkamlashning asosi hisoblanadi.

Ijtimoiy profilaktikaning asosiy ob'ektlarini tashkil etadigan shaxslar turli ijtimoiy xavf-xatarlarga duchor bo'lishi mumkin bo'lgan shaxslar sifatida belgilangan. Bular:

1. **Bandligi ta'minlanmagan shaxslar:** Doimiy daromad manbaiga ega bo'lmagan yoki mehnat faoliyatini amalga oshira olmaydigan shaxslar, odatda jamiyatda iqtisodiy va ijtimoiy beqarorlikni keltirib chiqarishi mumkin. Shunday shaxslarni aniqlash va ularning bandligini ta'minlash orqali, ijtimoiy profilaktika chora-tadbirlari amalga oshiriladi.

2. **Farzand tarbiyasiga befarq ota-onalar:** Ota-onalarning farzand tarbiyasiga nisbatan befarq yoki salbiy munosabati, yosh avlodning ijtimoiy moslashuvini qiyinlashtirishi mumkin. Bu holatni oldini olish maqsadida, ota-onalarga ijtimoiy-psixologik yordam ko'rsatiladi.

3. **Alkogol va narkotik moddalarni suiiste'mol qiluvchi shaxslar:** Alkogol va narkotiklar ijtimoiy xatarlarga olib keladigan asosiy omillardir. Ularni suiiste'mol qilayotgan shaxslar bilan profilaktik ishlash orqali, ularga sog'lom ijtimoiy hayotga qaytish imkoniyati yaratish maqsad qilingan.

4. **Qimor o'ynashga moyil yoshlar:** Qimor va tavakkalchilikka asoslangan o'yinlarga ruju qo'yg'an yoshlar, ko'pincha moliyaviy va ruhiy zararlarga uchrab, jamoat tartibiga zarar etkazishi mumkin.

5. **Nizoli oilalar a'zolari:** Oilaviy zo'ravonlik yoki oila a'zolari o'rtasidagi nizolar, jamiyatdagi xavfsizlikka ta'sir qiluvchi omillardan biridir. Ushbu guruhlar bilan profilaktik ishlash oila a'zolarini qo'llab-quvvatlash, huquqiy targ'ibot va zarur ijtimoiy yordamni ko'rsatish orqali amalga oshiriladi.

6. **Jazodan ozod etilgan shaxslar:** Jazoni ijro etish muassasasidan ozod etilgan shaxslar, ko'pincha ijtimoiy moslashuvda qiynaladi. Ularning ijtimoiy integratsiyasini ta'minlash uchun rehabilitatsiya dasturlari amalga oshiriladi.

Profilaktika inspektorining vazifalari ijtimoiy profilaktika tizimining samarali ishlashida markaziy o'rin tutadi. Ularning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

1. **Shaxslarni aniqlash:** Profilaktika inspektori, aholi o'rganish orqali, xavfli toifaga kiruvchi shaxslarni aniqlaydi. Bunda ularning xulq-atvori, iqtisodiy va ijtimoiy holati, shuningdek, boshqa ahamiyatli omillar tahlil qilinadi.

2. **Ma'lumotlar yig'ish:** Profilaktika inspektori tomonidan yig'ilgan ma'lumotlar asosida, shaxslar haqida tahlil va tavsiyalar tayyorlanadi. Ushbu ma'lumotlar, mahalla raislari va boshqa mas'ul shaxslar tomonidan to'plangan ma'lumotlar bilan taqqoslanadi.

3. **Xulosalar tayyorlash:** Shaxslar bilan olib borilgan profilaktik ishlar natijasida, ular bilan yanada samarali ishlash uchun asoslantirilgan xulosalar tayyorlanadi va bu xulosalar tegishli tashkilotlarga taqdim etiladi.

4. **Tahlil va monitoring:** Profilaktika inspektori tomonidan amalga oshirilgan ishlarga doimiy monitoring olib borilib, ularning samaradorligi tahlil qilinadi. Natijalar asosida yangi chora-tadbirlar ishlab chiqiladi.

Ijtimoiy profilaktika tizimining muvaffaqiyatli ishlashida, mahalla raisi, hokim yordamchisi, xotin-qizlar faoli, yoshlar etakchisi kabi mas'ul shaxslarning hamkorligi alohida ahamiyatga

ega. Ular birgalikda ijtimoiy moslashtirish dasturlarini tuzib, maqsadli shaxslar bilan manzilli ishlashadi.

Har bir shaxs bo'yicha individual ijtimoiy moslashtirish dasturi ishlab chiqiladi. Dasturga asosan, ularning xulq-atvorini o'zgartirish, ijtimoiy jihatdan qayta moslashishlari uchun zarur chora-tadbirlar ko'riladi. Bu jarayonni amalga oshirishda har bir mas'ul shaxs o'zining maxsus vazifalarini bajaradi. Mahalla raisi, o'z hududidagi shaxslarni doimiy nazoratda tutib, zarur yordamni ko'rsatadi, hokim yordamchisi va yoshlar etakchisi esa yosh avlodni qo'llab-quvvatlashda faol ishtirok etadi.

XULOSA

Ijtimoiy profilaktika tizimi jamiyatni rivojlantirish va huquqiy xavfsizlikni ta'minlashning muhim vositasi hisoblanadi. Mahalla raisi, profilaktika inspektori, hokim yordamchisi, xotin-qizlar faoli va yoshlar etakchisi kabi mas'ul shaxslar o'rtasida o'zaro hamkorlikda amalga oshiriladigan ijtimoiy profilaktika chora-tadbirlari, huquqbuzarliklarning oldini olishda, shaxslarni jamiyatga moslashtirishda muhim ahamiyatga ega. Bu tizimning samarali ishlashi jamiyatdagi barqarorlikni, xavfsizlikni ta'minlashga, hamda ijtimoiy himoyaga muhtoj bo'lgan shaxslarga zarur yordamni ko'rsatishga imkon yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi -T 2024
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning " Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini taminlash – Yurt taraqqiyoti va xalq faravonligini garovi " // TOSHKENT «O'ZBEKISTON»-2017
3. O'zbekiston Respublikasining 2014 yil 14 maydagi "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi qonuni.
4. O'zbekiston Respublikasining 2016 yil 16 sentabrdagi "Ichki ishlar organlari to'g'risida"gi qonuni
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 26 martdagi "Jamoat xavfsizligini ta'minlash va jinoyatchilikka qarshi kurashish sohasida ichki ishlar organlari faoliyatini sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6196 son Farmoni.
6. Mahallalarda "Obod va xavfsiz mahalla" tamoyili asosidagi ijtimoiy profilaktika tashkil etish uchun ishlar O'zbekiston Respublikasining "Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari to'g'risida" 2013 yil 22 apreldagi O'RQ-350-son qonun.
7. G'aniev F. T. TURKIYA RESPUBLIKASI: TABIYATI, MADANIYATI VA AN'ANALARI //Results of National Scientific Research International Journal. – 2024. – T. 3. – №. 3. – C. 101-116.
8. G'aniev F. T. O 'ZBEKISTONDA INSON HUQUQLARINI HIMOYA QILISH MILLIY PREVENTIV MEKANIZMI //Results of National Scientific Research International Journal. – 2024. – T. 3. – №. 3. – C. 84-90.
9. Ganiyev F., Ganiyeva G. O 'G 'IRLIK HAQIDA TUSHUNCHA, O 'G 'IRLIKNING PSIXOLOGIK GENEZISI VA MEKANIZMLARI //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2023. – Т. 3. – №. 4. – С. 43-47.
10. Ganiyev F., O'zoqboyev S. VOYAGA YETMAGANLAR TOMONIDAN SODIR QILINADIGAN JINOYAT ISHLARINI YURITISH //Евразийский журнал технологий и инноваций. – 2023. – Т. 1. – №. 12 Part 2. – С. 131-134.
11. Ganiyev F., O'zoqboyev S. VOYAGA YETMAGANLAR TOMONIDAN SODIR QILINADIGAN JINOYAT ISHLARINI YURITISH //Евразийский журнал технологий и инноваций. – 2023. – Т. 1. – №. 12 Part 2. – С. 131-134.
12. Ганиев Ф. Ўғирлик жиноятларининг профилактикаси тушунчаси ва турларига оид айрим мулоҳазалар //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2023. – Т. 3. – №. 4. – С. 37-42.

13. Ғаниев Ф. Т. ЎҒРИЛИК ЖИНОЯТИНИНГ ЖИНОЯТ-ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ ВА ОЛДИНИ ОЛИШГА ДОИР ФИКР-МУЛОҲАЗАЛАР //Results of National Scientific Research International Journal. – 2023. – Т. 2. – №. 12. – С. 301-313.
14. Ғаниев Ф. ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРЛАРИ ТОМОНИДАН ЎҒРИЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2022. – Т. 2. – №. 12. – С. 159-162.
15. Ғаниев Ф. “ОБОД ВА ХАВФСИЗ МАҲАЛЛА” ТАМОЙИЛИГА АСОСЛАНГАН ТИЗИМНИ ЖОРИЙ ЭТИШДА ФУҚОРОЛАР ЙИҒИНЛАРИНИ ФАОЛИЯТИНИ ТИЗИМЛИ ЙЎЛГА ҚЎЙИШ //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2023. – Т. 3. – №. 3. – С. 96-98.
16. Ғаниев Ф. АХБОРОТ ХАВФСИЗЛИГИ ҲАМДА МУҲОФАЗАСИ ТАЪМИНЛАНГАНИГА ҚАРАМАСДАН СОДИР ЭТИЛАДИГАН ЖИНОЯТЛАР //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2023. – Т. 3. – №. 1. – С. 129-138.

